FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

ЦЕМИ

ЕВРОПЕЙСКИ КОД: СИГУРНОСТ

ФОНДАЦИЯ ФРИДРИХ ЕБЕРТ

ЦЕНТЪР ЗА ЕВРОПЕЙСКИ И МЕЖДУНАРОДНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

ЕВРОПЕЙСКИ КОД: СИГУРНОСТ

София 2017

Съдържание

Предговор 3

Очаквай (не)очакваното: към нов световен ред?
/Алеко Стоянов, Ваня Попова, Вяра Савова, Галин Дурев,
Мехмед Неджиб, Теодор Славев/ 5

Обща европейска армия/ Единно европейско небе –
хипотеза или идея от ново поколение?
/Бианка Пешева-Тошева, Николай Славков, Петър Николушев,
Цветомира Пенкова, Невена Алексиева/ 14

Енергийното надмощие – възможност или сериозен
риск за европейската сигурност?
/Антони Герасимов, Евгения Петкова, Еньо Савов,
Мартин Славов, Пламен Владимиров/..... 22

Световните и европейски ветрове на несигурността
достигнаха България – как ще реагира тя?
/Васил Георгиев, Невена Панева, Сергей Петров,
Светла Александрова, Христо Иванов, Мирослава Гатева/ 32

ПРЕДГОВОР

Драги читателю,

За осма поредна година Центърът за европейски и международни изследвания (ЦЕМИ) в партньорство с Фондация „Фридрих Еберт" - Бюро България събра млади специалисти в областта на външната политика и международните отношения, които да споделят своите виждания за съвременния свят, новия световен ред, сигурността в Европа и как нашата страна се позиционира в тази сложна обстановка.

Проектът „Европейски код: Сигурност" се реализира в исторически момент – не само, че вече говорим и предприемаме стъпки за обща европейска отбрана, но и ежедневно ставаме преки свидетели на непознати доскоро по естеството си заплахи за сигурността, засягащи както Европейския съюз, така и всички негови граждани, независимо къде живеят и работят.

Младите експерти, които ЦЕМИ имаше удоволствието да събере, дискутираха активно широка гама от проблеми и в своя анализ предлагат интересни ракурси към въпросите на сигурността – енергийна, касаеща климатичните промени и породените от тях предизвикателства, иновациите, мястото на Евразия в новия световен ред, Общата европейска отбрана, разширяването на Европейския съюз със страните от Западните Балкани. Специално внимание е отделено и на Председателството на България на Съвета на ЕС и възможностите, които то предоставя за страната ни.

От името на екипа на ЦЕМИ и Фондация „Фридрих Еберт" - Бюро България, бихме желали да благодарим на участниците за положените усилия, размисли и ентусиазъм, както и за смелостта да изкажат на глас своите виждания и идеи по тези така противоречиви теми. Надяваме се изложените от нас аспекти да провокират размисли и идеи, които да допринесат за развитието на все по-задълбочен дебат по темата за сигурността в съвременния свят и ролята на България и Европейския съюз.

Вярваме, че сме пробудили сериозен интерес и ще бъдете любопитни да се запознаете с идеите и предложенията на следващия младежки изследователски проект на ЦЕМИ, който ще се реализира през 2018 г.

От екипа на ЦЕМИ

Очаквай (не)очакваното: към нов световен ред?

Годините след световната финансова криза разтърсиха сериозно международният ред. Създадоха се структурни и системни предпоставки за промяна у основните играчи и най-вече – оспорва се ролята на САЩ като хегемон. Това се случва на фона на процеси на дезинтеграция на съществуващите съюзи и/или интеграционни общности, които паралелно се съпровожда с процес на регионализация (най-характерен за процесите в Европейския съюз). Все повече анализи са заети да теоретизират вероятността да функционира ефективно Евразийски съюз, но това на този етап изгледа малко вероятно.

На фона на политическите размествания съществуват две тенденции, които заслужават съдържат потенциал да бъдат значителен фактор в бъдещото развитие на системата на международните отношения. Иновациите в технологичното развитие и тяхната правна регламентация са във фокуса на вниманието на държавите и компаниите. На следващо място, климатичните изменения заслужават глобален отговор.

Тези структурни и системни процеси представляват фундаментални променливи за поддържане системата на международната сигурност /в широкия смисъл на понятието/, както и за нейната промяна или изместване центъра на тежестта.

1. Трансформация на световния ред

Краят на Студената война доведе до трансформация на световния ред. От двуполюсното блоково противопоставяне между САЩ и техните съюзници, от една страна, и Съветския съюз и сателитите на Москва в Централна и Източна Европа, от друга, светът премина към еднополюсен модел, ръководен от САЩ.

Влиянието на Вашингтон на международната сцена бе особено осезаемо през последното десетилетие на XX-ти век, когато на практика нямаше сила, която да може да оспори доминиращата роля на САЩ в световен план. СССР стартира процес на дезинтеграция и разпад, ЕС в съвременния му вид се създава-

ше[1], а Китай все още не бе достигнал настоящата си икономическа сила.

Доминацията на САЩ на световната сцена обаче беше относително кратка. През първото десетилетие на XXI-ти век **американската мощ започна да отслабва.** Началото е поставено с терористичните атаки от 11 септември 2001 г. Последвалите интервенции в Афганистан и Ирак, както и световната икономическа криза, тръгнала от Уолстрийт, отслабиха позициите на САЩ като неоспорим световен хегемон.

Американските финансови проблеми имаха сериозни последствия и за ЕС. В Европа световната финансова криза премина в криза на еврото, която противопостави едни на други страни-кредиторки и страни-длъжници. Неспособността на Брюксел да се справи с дълговата криза засили **центробежните процеси вътре в ЕС,** които доведоха до разделение и засилването на Европа на няколко скорости като предпоставка за по-нататъшна дезинтеграция и регионализация вътре в Съюза.

За други страни ефектите от финансовата криза не са толкова остри. Благодарение на високите цени на природните горива в началото на новото хилядолетие Русия успя не само да повиши значително жизнения стандарт на гражданите си, но и да възвърне част от престижа и международните си позиции, силно занижени през 90-те години. Добила самочувствие, Русия започна да полага последователни усилия за отслабване хегемонията на САЩ и утвърждаването си като един от основните полюси в трансформиращия се нов световен ред. Икономическото развитие на Руската федерация обаче е съпроводено с **критики относно спазването на международното право и човешките права,** доколкото съществува и теза за тяхната политическа неутралност. Предстои да се види какъв курс ще поеме Русия по отношение установяването на консолидирана демокрация след президентските избори от месец март 2018 г.

---

[1] Европейските общности, официално се преименуваха на Европейски съюз с Договора от Маастрихт от 1991 г., който постави началото на съвременния ЕС.

2. Регионализацията в ЕС. Евразия: новият световен полюс?

Паралелно с трансформация в световен мащаб се наблюдава и разпределение на **по-малки регионални общности от държави,** целящи по-тясно сътрудничество по политически и икономически въпроси, свързани на базата географска и/или културна сближеност. Най-яркият пример в Азия е Асоциацията на страните от Югоизточна Азия (ASEAN), в Америките е Северноамериканското споразумение за свободна търговия (NAFTA), в Африка е Африканският съюз, а в Европа – Европейският съюз представлява най-висшата степен на интеграционна общност от собствен тип (sui generis).

По отношение на Европа и Европейския съюз се наблюдава по-голямата **фрагментираност в тенденцията на регионализацията.** Осезаемо е регионалното обособяване по оста Изток-Запад и Север-Юг. В политиката си на разширяване и интеграция ЕС за съжаление пренебрегва степента на икономическа развитост, културна близост, политически насоки и културологичните особености на източните и южните държави.

Разграничението между богатия Север и бедния Юг е главната разпределителна линия икономически развити/ неразвити държави в ЕС. Липсата на нагласа за по-голям икономически растеж и принос към ЕС създава **напрежение, което води до дезинтеграция в Съюза.** Финансовата криза с Гърция нагледно подсказа липсата на европейска икономическа кохезия, поради липса на единна фискална политика.

Дезинтеграцията по оста Запад - Изток е сблъсък на източноевропейските консервативни ценности и западноевропейските либерални ценности. От едната страна е Бенелюкс като поле, на което се изпробват нови идеи, които да бъдат въведени в системата на Европейския съюз. От друга страна е Вишеградската група, която възпира процеса на интеграция в ЕС.

Аргументи в посока на твърдението, че международната система

е във фаза на дезинтеграция идват и от региона на Евразия. Макар и много различни в сравнение със случващото се в Европейския съюз, там текат процеси, които са логично следствие на факта, че еднополюсната хегемония на САЩ е оспорена.

Тази тенденция се развои по няколко основни направления, засягащи най-важните сфери на международната система – политика, икономика, сигурност. Политическото предизвикателство бе хвърлено от Русия, икономическото от Китай, а сигурността бе засегната от различни терористични групи и появата на множество несиметрични заплахи. Изместването на центровете на властта и постепенната трансформация на икономическия потенциал на новите икономически сили в политически претенции дадоха ясно да се разбере, че еднополюсният свят вече съществува само формално.

Сложните процеси през последното десетилетие откроиха Евразия и то без периферните и части (т.е. става дума за Русия и континетална Азия) като водеща алтернатива. Това голямо пространство обаче далеч не е хомогенно. То представлява сложна мрежа от национални, етнически, религиозни, племенни, културни, политически, военни и икономически структури, взаимодействащи в рамките на и посредством националните държави. Разбира се, в тази сложна система от структури всеки елемент има свои собствени интереси, защитата на които рядко съвпада с приоритетите на другите. В този смисъл, формирането на общ стратегически евразийски интерес изглежда много трудно и малко вероятно, затова е задължително условие за един нов световен полюс.

Какво обединява днес Евразия? На този въпрос Бжежински отговаря още през 2007 г. твърдейки, че се надига глобално политическо пробуждане, което е „исторически антиимперско, политически антизападно, а в емоционално отношение все повече антиамериканско".[2] Подобна идентификация няма как да

[2] Бжежински, Збигнев. Втори шанс : Трима президенти и кризата на американската суперсила. София: Обсидиан, 2007, 223

бъде трайна, обслужвайки общи стратегически цели и интереси. Нейната интеграционна сила ще изчезне с края на глобалната хегемония. Да, тя вероятно ще бъде този фактор, който ще катализира процеса на разпад на съществуващата международна система, предлагайки многополюсна алтернатива, но е малко вероятно Евразия да успее да създаде идентификация на единен субект, самостоятелен полюс в новата система на международни отношения. Не би било пресилено да се каже, че много скоро, след края на хегемонията, ще настъпи и края на интегритета на Евразия. В този смисъл, тя не би могла да бъде полюс, защото механично обединените интереси на държавите в нея бързо ще намерят нова логика на развитие, която ще съответства на правилата на функциониране на един нов многополюсен свят.

3. Глобални тенденции в технологиите и иновациите

Въпреки че мнението за текущите тенденции при технологичното развитие и прогреса, основан на иновации, невинаги е еднозначно, едно е сигурно - светът се развива с темпове, непознати допреди няколко десетилетия. Без значение какво бихме включили в класацията за технологични тенденции, факт е, че всяко технологично нововъведение носи потенциала за фундаментална промяна в отношенията между хората, навиците им и цялостния им начин на живот.

Това неминуемо води до необходимост от адекватен законодателен и регулационен отговор, чрез който да се внесе повече яснота в досегашните правила, уреждащи дадени отношения. В много случаи необходимостта далеч не е толкова от цялостно нова нормативна уредба, колкото от адекватно тълкуване на вече съществуващите нормативни актове с цел разширяването на обхвата им спрямо породените от нововъведенията и иновативните практики промени.

Причините това често да е изключително трудно са много. Такъв пример е т.нар „дилема на Колингридж", която гласи, че или можем успешно да регулираме дадена технология, когато все още е млада и непопулярна и по този начин вероятно все

още крие непредвидените и нежелани последици, или можем да изчакаме и да видим какви са последствията от нея, но тогава рискуваме да загубим контрол над нейното регулиране.[3] С други думи, прекомерно ранната законодателна реакция на нова технология рискува да не обхване цялостната проблематика, която би могла да произтече от масовата ѝ употреба в бъдеще. Същевременно обаче, забавеното регулиране на нововъзникналите и променени отношения по повод масовото навлизане на технологията имат потенциала да доведат до прекомерно усложняване на подлежащите на регулация отношения.

Примерите за проявата на „дилемата на Колингридж" са много: пълната забрана на биткойн от страна на Китай, „гражданството", дадено за пръв път на робот от Саудитска Арабия, дейността от страна на Европейската комисия по отношение на нуждата от регулация на полетите на дронове на ниво ЕС, реакцията на българската Комисия за защита на конкуренцията спрямо Uber, довела до оттеглянето на услугата от България[4] и много други.

Друг проблем е съотношението между прекомерна регулация и (почти) пълна липса на такава: както в повечето подобни ситуации, разковничето е в намирането на баланс.

Балансът, от своя страна, често е единствено възможен при добро разбиране на рисковете, които дадена технология, може да причини. Това се дължи на до голяма степен реакционната функция на правото - активира се при възникване на проблем, но също така формалното му съществуване е резултат от появата на нов фактор в подлежащите на регулация обществени отношения, който в даден момент е разпознат като проблемен.

---

[3] За кратко представяне на парадокса, вж. https://www.edge.org/response-detail/10898.

[4] Вж. актуалния списък на държавите, където дейността на Uber е изцяло или частично забранена: http://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/uber-ban-countries-where-world-taxi-app-europe-taxi-us-states-china-asia-legal-a7707436.html.

Единственият шанс за адекватна и рационална регулаторна позиция е диалогът и очитане на нуждите на всички потенциално засегнати лица, както и на крайни потребители. Така изконно реакционната природа на правната регулация би могла да предложи адекватно, рационално и потенциално дългосрочно решение на новопоявили се феномени.

4. Климатичният въпрос и глобалният отговор

Оценката на въздействието на изменението на климата в най-добрия случай е изключително сложно с висока степен на несигурност и в контекста на глобално затопляне и последващото му въздействие върху редица глобални процеси. Повишаването на осведомеността по въпроса означава, че има нарастващо търсене на информация от страна на бизнеса и правителствата. Академичната общност следва да има водеща роля в опитите за насърчаване на финансовите пазари, националните държави и транснационалните актьори да променят колективното си поведение, така че да бъдат намалени негативните последствията от глобалното затопляне.

Такъв ефект може да бъде отчетен по отношение на чувствителните към климатичните промени селскостопанските добиви. Частична компенсация би бил фактът, че други региони стават по-подходящи за производството на растителни култури и се разработват нови устойчиви на суша култури. Повишаване нивото на затопляне ще се отрази и в инфлация на цените. Скоростта на промяна на глобалните температури в крайна сметка може да доведе като резултат някои части на света да станат необитаеми и с това ще се интензифицира масовата миграция. Наред с политическите и социално-икономическите последици от тези ходове ще бъде по-голямо търсене на все по-малко количество земя. По същество населението ще бъде принудено да живее във все по-концентрирани пространства.

Застрахователната индустрия също признава, че понася голяма част от риска от глобалното затопляне. Компаниите вече

почувстваха силата на екстремните климатични събития върху печалбите си: от несезонните наводнения в Обединеното кралство до урагана „Катрина“ в САЩ. Вредите, свързани с екстремни климатични условия, са за сметка на застрахователните компании, които са длъжни да покрият тези разходи.

Тежестта от изменението на климата ще се усети най-вече в страните от развиващия се свят, които по-силно разчитат на чувствителни към климата сектори като селското стопанство, горското стопанство и туризма. Региони като Африка ще се сблъскат с намаляващи добиви и ще се борят да произвеждат достатъчно храна за вътрешно потребление, докато техният основен износ вероятно ще намалее. Този ефект ще се засили, ако развитите страни компенсират собстения си спад на селскостопанската продукция с нови източници. Развиващите се страни разполагат с по-малки възможност да разработват и гаратират реколти, устойчиви на суша, предвид липсата на финансиране за научни изследвания.

Без обществената политика икономиките рискуват да продължат да замърсяват до момент, когато е твърде късно и икономическите разходи са катастрофални. Междуправителствените споразумения, които обхващат всички големи икономики, ще бъдат най-ефективни в борбата с изменението на климата. Без колективен политически отговор усилията на няколко държави, които искат да намалят емисиите на въглероден диоксид, няма да достигнат необходимото, за да окажат значително въздействие на глобално равнище. Декарбонизирането на световното енергийно снабдяване чрез бърз енергиен преход ще намали рисковете от изменението на климата. Използването на биогорива, водород и чиста енергия може да ускори декарбонизацията, заедно с намаляването на търсенето чрез мерки за енергийна ефективност.

В заключение можем да твърдим, че съществуващите тенденции в глобалния ред съдържат както рискове за мира и сигурността, така и възможности. От една страна, много сериозно се оспорва хегемонията на САЩ в световен план. От друга

страна, политическо и икономическо обединение от типа на Евразийския съюз изглежда малко вероятно да бъде устойчив модел, включително и поради исторически причини. За съжаление, процесите на регионализация в Европейския съюз по-скоро пречат на интеграцията, отколкото водят до подобряване на сътрудничеството в политиките на 28-те. Иновациите в технологиите ни дават основание да говорим, че сме в началото на нова технологична революция, свързана с изкуствения интелект. Развитието в технологиите е потенциал, но и значителен риск за сигурността. Подобно е и заключението относно климатичните промени. Справянето с негативните последици от климатичните промени може да бъде резултат единствено на обединени, глобални усилия.

Обща европейска армия/ Единно европейско небе – хипотеза или идея от ново поколение?

През последните години Европейският съюз е изправен пред нови предизвикателства, които стават все повече асиметрични и оказват съществено влияние върху средата за сигурност в глобален и регионален мащаб[5]. Външната и вътрешната сигурност стават във все по-голяма степен взаимозависими и разграничението между тях придобива условен характер. Всички тези процеси логично водят до необходимостта от формулиране на общи решения, касаещи сигурността на ЕС и неговата единност.

В този контекст идеята за създаването на Обща европейска армия и за задълбочаване на съвместните действия в управлението на европейското въздушно пространство се явяват логичен инструмент за окрупняване на сътрудничеството в областта на отбраната и сигурността. Пътят от зараждането на тези хипотези до действителната им реализация е сложен, особено в условията на комплексен дебат между държавите-членки на Съюза относно необходимостта им, организирането и структурирането им, както и относно позициониране на общата армия спрямо националните армии на отделните държави и спрямо утвърдени организации за колективна сигурност като НАТО.

Поставя се и сложният проблем за бъдещото развитие на Съюза и задълбочаването на политическата интеграция на държавите, които следва да преосмислят готовността си за делегиране на суверенитет в значими за националните държави области като сигурност и отбрана. Именно в този многоизмерен контекст, настоящата разработка има амбициозната цел да предостави някои значими аспекти, свързани с общата политика на ЕС в областта на сигурността и отбраната и в частност с идеята за създаване на Обща европейска армия и Единно европейско небе, както и да предложи конкретни решения, които потенциално могат да бъдат приложени от европейския политически елит в обозримо бъдеще.

---

[5] Стратегия за национална сигурност на Република България, https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/nss_bul.pdf

1. Към Обща европейска отбрана

Идеята за общи усилия в сферта на сигурността и отбраната са заложени още в основополагащите договори за изграждане на европейските общности. Създаването на собствени отбранителни възможности на ЕС е заложено още в Договора от Маастрихт, а институционално фиксирано в Договора от Лисабон в чл. 42 до чл. 46. В член 42 се посочва, че трябва да се създаде оперативен капацитет на ЕС за изпълнение на мисии извън територията на ЕС, както и че това има за за цел постигане на Обща европейска отбрана.

След Бялата книга на Европейската комисия за бъдещето на Европа[6] и Документа за размисъл относно бъдещето на европейската отбрана[7] се очертават различни сценарии за това как да се противодейства на нарастващите заплахи в областта на сигурността и отбраната, как да се укрепят собствените способности на Европа и до каква степен може да бъде реализирано единство на принципи, цели и армии.

Първият сценарий обхваща статуквото, при което всяка страна развива целия спектър от способности, което реално е непосилно за част от държавите.

При втория се предлага различно и по-високонивона обединяване на способности и възможности, солидарно и съвместно възприемане на заплахите, както и сближаване на стратегическите подходи.

Създаване на обща система за отбрана и сигурност с изградена обща армия е третото, най-високо ниво на окрупняване на усилията. Тук ще е налице много висока степен на интеграция, включително създаване на: постоянни сили за развръщане от името на ЕС; сили за гражданска защита; сили за охрана на границите; общи средства за разузнаване; постоянни военноморски сили.

---

6 https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/bjala_kniga_za_bdeshteto_na_evropa_bg.pdf

7 https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-defence_bg.pdf

Основните проблеми за реализиране на обща европейска политика по отбрана:

- липсата на единно виждане на страните-членки относно посоката на развитие;
- нужда от промяна на нормативни документи;
- динамика в отношенията НАТО/ Европейски съюз;
- Брекзит и отражението върху финансирането на общата отбрана;
- фрагментираност на европейския оръжеен пазар и редица други.

Когато говорим за Обща европейска политика по отбрана, трябва ясно да си даваме сметка за възможните два теоритични подхода това да се реализира.

От една страна, мерки и действия в посока по-амбициозен тип окрупняване на усилията по формата на „обща сила", общи способности, при които да има има отделни военнослужещи, наемани от наднационален орган - в този случай от Европейската агенция по отбрана. Хипотеза, доста трудна за реализиране, предвид парцелирания отбранителен пазар и механизми на действие, както и финансово-ресурсната ограниченост на държавите-членки.

При вторият, Общата европейска армия като финален инструмент от обединените отбранителни потенциали означава сила, съставена от отделни националните военни части, които биват управлявани съвместно. В този случай, всички участващи страни ще имат свои представители и решенията се вземат на политическо ниво въз основа на консенсус.

2. ПЕСКО ли е бъдещето?

В този контекст е и подписването на Постоянно структурирано сътрудничество в отбраната от 23 държави, включително България. Тази т.н. военна структура ПЕСКО[8] е изцяло нова политика, която стана възможна през 2009 г. (посочена в чл.

[8] https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/34226/Permanent%20Structured%20Cooperation%20(PESCO)%20-%20Factsheet

42, параграф 6 и член 46 от Лисабонския договор). Тя е била изключена от областите на общо действие в ЕС досега заради желанието на Бащите-основатели да изградят нова Европа след войните постредством сфери на сътрудничество, които не са толкова спорни.

Основният смисъл е държавите да пристъпят по-интензивно към развитие на националния си принос и когато е необходимо, чрез участие в многонационални сили, в основните програми за въоръжаване и в областта на развитие на научните способности, на научните изследвания, на придобиване на военна техника и въоръжаване.

Подчертан е инклузивният характер на правната рамка, списък с обвързващи ангажименти за страните, както и предложения за управление на ПЕСКО. В този смисъл е необходимо представяне на планове за начално включване и принос на отделните държави, които подлежат на редовна оценка. Това следва да е различно от доброволния подход, който понастоящем е правило в общата политика за сигурност и отбрана на ЕС.

ПЕСКО ще спомогне за укрепването на стратегическата автономност на ЕС да действа самостоятелно, когато е необходимо и с партньори, когато е възможно. Упражняването на суверенни права в областта на отбраната и сигурността от страна на отделните държави би могло да има по-значим ефект при обединяване на усилията посредством ПЕСКО, като същевременно с това се запазва усещането на държавите за неприкосновеност в чувствителни области на националната сигурност.

Несъмнено ПЕСКО поставя редица насоки за развитие на отбранителния съюз до 2025 г., който към момента не третира създаването на Обща европейска армия.

Актуален е и въпросът и за т.н. европейски бойни групи в контекста на идеята за обща отбрана. Създадени преди 10 години, европейците досега никога не са пристъпвали към тяхното използане. Необходими са серия от мерки, които да ги направят по-оперативни и лесно разпозаваеми.

Реформирането на тези формирования, с оглед тяхното активно използване на практика и усилване на честотата на съвместни учения ще допринесе финансовите ресурси на Съюза да се използват по-ефикасно, избягвайки дублирането на функции, а по този начин ще се засили и сътрудничеството между отделните страни. Несъмнено, съвместни учения, организирани на регионален принцип, каквито се наблюдават при основаните на географски принцип 18 бойни групи, ще допринесат за увеличаване на отбранителните способности по пътя на установяването на пълноценен Европейски съюз за отбрана.

Препоръки и решения, свързани със създаването на обща европейска отбрана:

- промяна на европейското законодателство в посокока детайлно регламентиране на:
  - създаването на единен стандарт, който да определя финансирането на Общата армия от държавите-членки;
  - възможностите и правилата за реализиране на общи обществени поръчки за модернизиране на оборудването на армията;
  - пребиваването на чужди военни части на територията на съответната страна;
  - навлизането на бъдещата европейската армията на територията на страните-членки;
  - армията да действа единствено при заплахи за националната сигурност на страните от външен враг без намеса във вътрешните работи на държавите.
- създаване на възможности за съвместно изграждане на високотехнологични способности;
- ефективно използване на Европейския фонд по отбрана[9], включително в научно-развойната дейност и др.;

[9] https://ec.europa.eu/docsroom/documents/23605

3. Отношенията ЕС/НАТО

Общата отбранителна политика и Общата армия несъмнено ще изправи Съюза пред проблеми и новости в отношенията си с НАТО. Основните притеснения в тази връзка са свързани с:

- политиката на отделните национални държави за укрепване на собствената им отбрана;
- политика на отделните държави за неприсъединяване към военни алианси;
- сложност на взаимоотношенията НАТО/ ЕС;
- трудното постигане на съгласие относно географските райони за действие;
- усещане за дублиране на функциите на Общата европейска армия и НАТО.

Тези притеснения на моменти изглеждат изкуствено предложени, тъй като дори при наличието на Обща европейска армия в бъдеще не става дума Съюзът изцяло да се откаже от НАТО. Тук трябва да имаме предвид следното: няма такова нещо като армия на ЕС или на НАТО. Това са армиите на страните-членки, които обединяват своите военни способности, въоръжанеи сили, финансиране, инфраструктура и материално-техническо обезпечаване за изпълнение на общи планове. Логичен би бил и изводът, че ако от 29 страни-членки на НАТО, 26 са от Европа, то укрепването на взаимодействието между техните армии на практика засилва и възможностите на Алианса в Европа.

В този смисъл е и изказването на генералния секретар на НАТО Йенс Столтенберг на нарочна пресконференция след старта на ПЕСКО: „Песко ще засили европейската отбрана, което безспорно е полезно за Европа, но също така е полезно и за НАТО."

Несъмнено водещ лайт мотив в отношенията НАТО - ЕС би следвало да бъде сътрудничество и взаимно допълване, а не конкуренция или дублиране. Отговорност на политическите и военни елити е да предприемат широка информационна кампания в посока намаляване опитите за изкуствено протвопоставяне на Европейската отбрана и НАТО. Стъпка в тази посока бе и подписаната през юли 2017 г. Съвместна декларация за

задълбочаване на сътрудничеството между ЕС и НАТО в седем стратегически области, а в последствие с одобрен набор от 42 предложения сред които: мерки срещу хибридните заплахи, оперативно сътрудничество, киберсигурност, повишаване на отбранителните способности, координирани учения, развитие на военната промишленост и научните изследвания.

4. Единно европейско небе

Въпросите, касаещи създаването и структурирането на обща европейска отбрана са тясно свързани и с консолидираното управление на въздушното пространство (УВД) не само на територията на ЕС, но и в Европа като цяло. УВД има ключова роля в съвременната система от международни отношения особено в контекста на координацията между гражданската и военната авиация, която е особено важна във времена на интензификация на въздушния трафик от военновъздушни летателни апарати. Като отговор на необходимостта от общо европейско небе, е създадена инициативата „Единно европейско небе"[10].

Благодарение на волята на държавите-членки на Съюза са създадени 9 функционални блока въздушно пространство, които да обслужват въздушното пространство на оперативен принцип, а не в зависимост от държавните граници. Това от своя страна създава предпоставки за създаването на единни инструменти и процедури за подобряване на УВД, но и за развитие на регионално сътрудничество, както между страните-членки на Съюза, така и със съседите му.

От военна перспектива, тези аспекти са ключови за разгръщането на военното сътрудничество между държавите и за постигане на по-добра кохерентност при изпълнение на операции, мисии и обучения. В този ред на мисли, диалогът между представители на цивилната и военната авиация в рамките на реализацията на ЕЕН се развива като представители на военните структури имат своята роля в създадените структури на инициативата.

От тази перспектива, връзката между задълбочаването на сътрудничеството в областта на отбраната и сигурността между държа-

[10] Развива се на базата на два основни законодателни пакета ЕЕНI и ЕЕН II от 2004 и 2009 г

вите, неминуемо ще надгради диалога и съвместните действия в рамките на Единното европейско небе. То притежава потенциала да послужи като отправна точка за ефективната реализацията и на ПЕСКО, благодарение на натрупания опит, в частност свързан с необходимотта от съвместно вземане на решения, създаването на единни системи процедури за управление и контрол.

В тази перспектива, остава един от най-съществените проблеми пред Единното европейско небе и респективно пред Общата европейска армия, е именно - волята на отделните държави да делегират на ЕС прерогативи в областта на политиката на отбрана и сигурност, които са изцяло в техните комптенеции. Ако това се превърне в реалност, ще се създадат предпоставки за един все по-обединен ЕС, който да се превърне в значим, не само икономически, но и политически актьор в международен план.

В условията на свят, изправен пред асиметрични заплахи и неизвестност, ЕС има огромен интерес да изгради общи способности за стабилизиране на проблемните региони около границите си със собственици ресурси. ЕС трябва да има собствен капацитет, който попълва този на НАТО и да развие обща стратегическа култура. ЕС трябва да извежда самостоятелна политика, която да бъде подкрепена с възможности за реализация.

Общата европейска армия и Единното европейско небе ще изпратят ясен сигнал към света, че Европа е готова да поема отговорност за собствената си сигурност и отбрана. За да стане потенциалът реалност обаче, трябва политическа воля. Тя все още липсва. Задължителното общо съгласие за европейски решения се постига трудно.

Несъмненено, координираността на отбраната с дейността на държавните институции и организации е съществено условие за постиганене на висока степен на резултатност на европейските усилия за опазване на собствената им сигурност. Този факт, заедно с проактивността и прозрачността е отговорност на всички ангажирани страни в процеса на формиране и провеждане на политиката на сигурност и отбрана на европейско ниво.

Енергийното надмощие – възможност или сериозен риск за европейската сигурност?

В условията на глобализация все по-малко сигурността се разглежда в нейния традиционен смисъл. Енергетиката несъмнено заема ключово място - в национален, регионален и дори световен мащаб.

В Европа въпросът за връзката между енергетиката и сигурност не е тема, затворена само в рамките на обсъждания в научната и академична общност. Той заема осезаемо място в политката на страните от ЕС. Последните са се сблъсквали в своята политическа практика с рисковете, които крие енергетиката за сигурността им – достатъчно е да си спомним за руско-украинската газова криза от 2009г., която засегна и Стария континент.

Осмислянето на връзката енерегетика - сигурност от страните-членки на ЕС дава тласък за конкретни действия като идеята за създаване на Европейски енергиен съюз (ЕЕС). Изходна точка се явява разбирането, че Европа не може да бъде заложник на един източник на енергийни ресурси, на един маршрут за пренос на енергоносители или на спор между две държави. Съществено важно е обаче, че разбирането на европейските страни за връзката енергетика - сигурност не се ограничава само до сферата на нефта и природния газ. Въпросът е поставен в много по-широка плоскост – включва теми като свързаност на енергийните системи на страните-члени на ЕС, развитие на „зелената" енергия и технологични иновации в сектора.

1. Единна европейска политика в енергетиката – възможна ли е?

Понастоящем ЕС е най-големият вносител на енергия в света, внасяйки 53% от енергията, която консумира, на годишна стойност от близо 400 милиарда евро. Много държави-членки на ЕС са силно зависими от ограничен брой доставчици,

особено за доставките си на газ. Съюзът е най-силно зависим от руски доставки, най-вече на природен газ и в по-малка степен на нефт. Също така, голяма част от обогатяването на уран, необходимо за нуждите на ядрената енергетика на страните в ЕС, се извършва в Русия.

Европа е изправена пред редица проблеми в областта на енергетиката, които включват: растящата зависимост от вноса, недостатъчната диверсификация, високите и нестабилни цени на енергията, нарастващото търсене на енергия в глобален мащаб, рисковете за сигурността, засягащи държавите-производителки и транзитните държави, нарастващите заплахи, свързани с изменението на климата, бавният напредък в областта на енергийната ефективност, предизвикателствата, свързани с използването на все по-голям дял възобновяеми енергийни източници, както и необходимостта от по-голяма прозрачност, по-нататъшна интеграция и взаимосвързаност на енергийните пазари.

Проблеми в Единната европейска политика

Различия във външната политика на страните от ЕС.

Общата политика на ЕС в областта на енергетика е жизненоважна за развитието на общ енергиен пазар и намаляване на зависимостта от чужди ресурси. Тя е ограничена от географските, икономически и политически различия между страните-членки, а спазването на общите правила на ЕС е особено трудно, тъй като секторът е пряко свързан с икономическата конкурентноспособност на всяка държава. Също така, в областта на енергетиката все още съществуват отделни национални пазари. Някои страни-членки са в по-изгодна позиция, тъй като имат възможности, а и са инвестирали отрано за разнообразни източници. Други са в почти пълна зависимост от един единствен енергиен доставчик (като България например), което ги принуждава да действат не винаги в общия интерес на ЕС. Редица национални правила продължават да възпрепятстват развитието на енергийни компании извън

границите на тяхната държава. Един от примерите за това са фиксираните от държавата цени на електричеството и газта за предприятията.

Ясни цели и договорености

Европейската комисия представи планове за създаването на европейски Енергиен съюз. Чрез него ще се гарантира наличието на сигурна, достъпна и екологично съобразна енергия за гражданите и предприятията в ЕС. Но за да функционира този съюз трябва окончателно да се изгради вътрешния пазар на ЕС в енергийния сектор. Все още се налице пречки, които изискват: премахване на търговски бариери; сближаване на данъчните и ценовите политики и мерки по отношение на нормите и стандартите; както и уредба относно околната среда и безопасността във външната политика на всяка страна-член на ЕС. Целта е да се осигури функциониращ пазар със справедлив достъп до него и висока степен на защита на потребителите, както и адекватни нива на взаимна свързаност и производствен капацитет.

Решения в рамките на Единната европейска политика

Европа – като Европейски енергиен съюз

През 2015г. ЕК изготвя пакет от предложения за създаване на ЕЕС след 2020г., който се основава на три стълба:

- Рамкова стратегия с целите и конкретните стъпки към Енергиен съюз;
- Виждане на ЕС относно Парижкото споразумение за климата;
- План за постигане на 10% междусистемна електроенергийна свързаност до 2020 г.

Целта на пакета за Енергийния съюз е да се обезпечи сигурна и устойчива енергия на достъпни цени за Европа и нейните граждани. Конкретните мерки обхващат пет ключови области, включително енергийна сигурност, енергийна ефективност, екологосъобразност и др. Целта на тези мерки е енергията да

прекосява свободно националните граници в Съюза. Европа ще се превърне в устойчива и екологосъобразна икономика. Освен това, благодарение на енергийния съюз Европа ще може да заема единна позиция по световни енергийни въпроси.

Общ енергиен пазар – свързаност в ЕС

За да говорим за създаване на ЕЕС, страните-членки на ЕС трябва да се обединят около Общ енергиен пазар. ЕК представи стратегия, която има за цел да гарантира постоянни и достатъчно изобилни доставки на енергия за европейските граждани и европейската икономика. В нея се определят мерки като повишаване на енергийната ефективност, местно производство на енергия и доизграждане на липсващите инфраструктурни връзки, така че по време на криза енергията да се пренасочва там, където тя е необходима. Гарантират се справедливи условия за достъп до мрежата на участниците и прозрачност на пазара.

Много е важно в конкретни случаи Комисията да може да дава предварителна оценка на съответствието на бъдещото междуправителствено споразумение с европейското законодателство преди такова споразумение да бъде подписано с трети страни.

Баланс между източниците – ролята на възобновяемите източници

В тази област ЕС може да помогне на своите държави-членки, тъй като всички те имат интерес да изградят електропроводи за високо напрежение и трансгранични газопроводи, както и да разработят начини за складиране на енергия. Електрическите мрежи с високо напрежение, изградени първоначално за свързване на големи електроцентрали с най-близките зони на потребление, следва да се свържат и с централите за производство на електроенергия от възобновяеми източници. Европейският съюз насърчава разработването и модернизирането на енергийните мрежи, за да може да се ускори изграждането на „липсващите връзки", особено в Източна Европа. Настоящата цел на ЕС е 20 % от консумираната в Съюза енер-

гия през 2020 г. (и поне 27% до 2030 г.) да е произведена от възобновяеми източници. Насърчаването на тази цел в цяла Европа доведе до впечатляващо увеличение на капацитета за производство на енергия от възобновяеми източници.

До голяма степен проблемите на ЕС, свързани с липсата на единна енергийна политика и необходимостта от изграждане на такава, са решими на основата на сега съществуващата нормативна уредба – чрез развитието на създадения вече Европейски енергиен съюз.

2. Нефто-газова карта на Европа

През втората половина на XX-ти век, както и в началото на XXI основен източник на енергия си остават двата ресурса - газ и нефт. Тяхното наличие в дадена територия дава на държавата редица предимства спрямо останалите като вътрешното презадоволяване на нуждите е малка част от тях. Възможността за влияние върху международните отношения, чрез политики за енергиен натиск, се е превърнало в основен инструмент на външната политика на държавите богати на залежи.

Около 40% от залежите на газ в света са съсредоточени в Русия и Иран като, както се посочва в BP Statistical Review of World Energy[11], Иран е и на четвърто място в света по залежи на нефт. Същевременно, ЕС притежава минимални залежи, а е един от най-големите консуматори на енергия в света, което превръща нуждата от устойчивост в доставките във въпрос на сигурност за страните-членки.

Прието е енергийната сигурност да бъде схващана като непрекъснатост на доставките и подсигуряване ефективността на енергийния пазар в ЕС. Успоредно с това определение трябва да бъде отбелязано, че след лансирането на доктрината за многовекторна външна политика на Русия[12], терминът

[11] https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf - BP Statistical Review of World Energy

[12] Р. Кънчев, Защо Русия не следва западния модел на демокрация, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2008

енергийна сигурност прие и облик на ключов сектор в геополитиката. Това уточнение налага енергийната карта на Европа да бъде анализирана в контекста и на двете разбирания на термина сигурност.

Има три важни направления, по които трябва да се работи, за да се увеличи индекса на сигурност в ЕС: диверсификация на трасетата, обща политика в нефто-газовата сфера и прозрачност при водене на преговори със страни-доставчици на нефт и газ.

Диверсификация

Диверсификация на доставчиците и трасетата не е нова идея в ЕС. Повишаване на разнообразието от източници гарантира конкурентност, което на свой ред създава възможност за договаряне на по-добри условия за доставката на ресурси. Въпреки това, характерът на този вид енергия, а именно изчерпаемостта му, дава заявка за засилване на монопола в сектора, в полза на страните с най-големи залежи на ресурсите. Ето защо, че трудно би могло да се избегне обвързването на ЕС със Русия или страни, които по един или друг начин са под влиянието на Руската федерация. Това на свой ред означава, че чрез диверсификацията на трасетата в по-голямата си част би се гарантирало енергийната сигурност от гледна точна на непрекъснатостта на доставките и избягване на повторение на ситуацията с газовата криза от 2009г.

Въпреки почти неизбежната централизация на източника на енергия, големият брой енергийни трасета би имал положително въздействие в няколко аспекта:

- Избягване на рисковете от прекъсвания на единствена и ключова енергийна инфраструктура, която да лиши цели региони от доставки;
- Стратегията за енергиен натиск, посредством намаляване на доставките в дадено регион, ще бъде минимизирана, тъй като недостига ще може да се компенсира от друго трасе вътре в ЕС;

- Двупосочност на обвързването. Зависимостта на доставчика е пропорционална на тази на получателя. Обвързването с редица проекти ще направи икономическо пагубни драстични прекъсвания на доставки по всички трасета едновременно.

Обща политика в нефто-газовата сфера

Неизбежното обвързване на ЕС с Русия, или нейни партньори в ШОС и други икономически и политически организации, създава рискове Съюзът да се превърне в обект на геополитически стратегии. Тази опасност създава нуждата от засилване позициите на европейските държави при преговори, както и от избягване на вътрешни конфронтации, породени от драстични различия в условията за доставки към различните държави.

От стратегическа важност за ЕС е той да минимизира влиянието на чужди външнополитически доктрини, като изгради своя собствена стратегия, подчинена на общоевропейския интерес. Чрез нея се появява капацитет да се преговаря за условия и да се ограничава натиска върху по-малките държави със значително по-голяма успеваемост.

Прозрачност при индивидуалните преговори

Въпреки нуждата от единна политика и вече констатираната стратегическа значимост на общите преговори, не бива да бъде изключвана възможността за индивидуални преговори за доставки. Би било наивно да се смята, че монополизирането на правото за преговори в дадена област не би създала пропуквания във вътрешните отношения на съюза. Ето защо индивидуалните преговори на ниво държава от ЕС – държава извън ЕС не бива да бъдат изключвани като възможност. Въпреки това, прозрачността при този вид преговори трябва да бъде на ниво, което да гарантира следване на общата европейска стратегия. Подобна прозрачност би могла да се постигне, ако при подобни преговори задължително присъства член на ЕК като източник на авторитет, който да минимизира възможността за натиск от страна на доставчика.

Страните-членки на ЕС не разполагат със собствени източници на нефт и газ, достатъчни за да задововолят нуждата им от потребление. Решението на проблема е чрез максимално увеличаване на броя на енергийните трасета, по които се снабдяват европейските страни с нефт и газ.

3. Екология и енергетика - енергийна ефективност, иновации, екологична сигурност

Когато говорим за екология и енергетика, можем да изведем два основни проблема. Първият, замърсяването на околната среда от традиционните източници на енергия. Вторият, изчерпаемостта на този вид източници. Решаването и на двата проблема следва да се търси в една посока – засилване на ролята на възобновяемата, зелена енергия и свързаните с това иновации и опити за оптимизация на изразходването на енергия (или така популярната „енергийна ефективност"). Изчерпаемите източници на енергия неизбежно още дълги години ще бъде основен ресурс, но това не идва безвъзвратно. Планетата има лимит на добива на ресурси. Освен това, човечеството е в период на свръх-потребление и от тук идва естествената необходимост да се търсят алтернативи при добива не енергия и разпределението ѝ.

Климатичните промени налагат нов поглед върху енергийната ефективност. Необходимо е все повече иновативното мислене в тази сфера, а и то е неизбежно, съдейки от високо технологичното време, в което живеем. Вече има цели фабрики и заводи, които се занимават със създаване на нови технологии в сферата на екологията и енергийната ефективност.

Иновациите в този сектор бележат ръст, вече можем да говорим за електрически захранвани автомобили, за „умни домове", които се адаптират от нуждите на потребителя, за алтернативни източници на енергия, за нови начини на отопление, от които неминуемо ще се промени качеството ни на живот.

Положително е, че в битката със замърсяването на природата се включват и държавните и наддържавните институции.

Наблюдава се все по-усилено въвличане на организации от най-високо ниво като ООН и ЕС в битката за алтернативни и по-ефективни енергийни източници. Важно е производителите да имат силна опора когато правят разработките си, тъй като все още тези технологии са твърде скъпи и това ги прави трудно достъпни. Трябва да се работи още по-усилено в помощ на гражданите при избора им на енергийни източници. Когато човек има регулаторни и финансови улеснения, много по-лесно ще направи своя избор.

Енергийната ефективност на Европейския съюз зависи от сътрудничеството между страните, съгласувано според националните планове на всяка от тях. Затова е по-добре решаването на проблемите от екологичен характер трябва да се търси в наднационална рамка.

Освен с технологични иновации, промените в сферата на екологията включват и активна нормотворческа дейност. Хората трябва да бъда насърчавани да опазват околната среда и да използват алтернативни еко-източници. Може би е добре частните потребители да бъдат насърчавани с финансови облекчения, както и други способи да търсят енергийно ефективни източници, а големите предприятия и фабрики да бъдат наказвани, ако не спазват екологичните норми и разпоредби. Такъв тип регулации биха били по-ефективни, ако се налагат на общоевропейско ниво. Механизмите трябва да включват насърчаване пазара на енергийно ефективни услуги. Стимулиране на бизнеса да произвежда и разработва екологично съобразни технологии би довело до увеличавне на конкурентоспособността, за да се намалят цените до крайните потребители.

Процесът на преминаване към зелена енергия обаче, трябва да бъде плавен, за да няма сътресения в националните пазари на труда. Много често възобновяемите източници на енергия вървят паралелно с неща като „по-високи цени на електроенергия" и „увеличаване на безработицата". Зелената енергия трябва да заема все по-важно място в нашето общество и икономика, но същевременно нейното налагане е по-добре

да става постепенно, за да могат да се решат по-лесно всички съпътстващи налагането ѝ проблеми. В това число и със закриването на работни места. Преобразуването на системите за квалификация и образование трябва да доведат до цялостно адаптиране на кадрите и новите професии за прехода към по-зелена икономика.

Зелената енергия ще има все по-важно място в бъдещето на европейските общества. Нужна е политика на общоевропейско ниво, която да стимулира „зелената" тенденция в енергетиката, но и такава, която да осигурява плавния преход към „зелена" икономика.

В заключение, енергетиката ще запази своето място като основен елемент в системата за сигурност на Европейския континент. В по-краткосрочна перпектива, водещо е значението на традиционните източници на енергия за сигурността на ЕС – нефт и природен газ. В по-дългосрочна – на възобновяемите източици.

Решаването на проблемите в сферата на енергетиката, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план, трябва да се търси на общоевропейско, а не само на национално ниво. Затова и на създаването на алтернативни маршрути за внос на нефт и природен газ в Европа, на обща енергийа система на ЕС и на инвестиции във възобновяемите източници на енергия, се гледа като на взаимно допълващи се, а не изключващи се мерки от стратегически характер за гарантиране на сигурността на ЕС в енергийната сфера.

Световните и европейски ветрове на несигурността – достигнаха България – как ще реагира тя?

Средата на сигурност в европейски и глобален контекст е изправена пред реакционни промени, в това число прегрупиране и обособяване на нови геостратегически в икономическо и политическо отношение зони и блокове на влияние. Ветровете на несигурността и тези трансформационни процеси не подминават и България.

Отбелязването на 10-тата годишнина от присъединяването на България към Европейския съюз отваря възможност пред страната да отчете постигнатото, ползите от европейското членство, но успоредно с това е принудена да се справя с влиянието на редица общоевропейски и международни фактори и процеси, които генерират преки или косвени последици за самите страни – членки.

1. Ролята на България в променящия се ЕС. Фактори и предизвикателства, налагащи трансформацията на ЕС – миграция, Брекзит, радикализация

Един от основните фактори, свързани с повишено ниво на несигурност за Съюза, е Брекзит и преговорите за излизане на Великобритания. Преговори, характеризиращи се с липса на достатъчен напредък преди всичко по отношение на финансовите ангажименти, статута и правата на европейските и британски граждани.

Брекзит ще породи сериозна дупка в бюджета на ЕС за следващия програмен период – вноската на Обединеното кралство към европейския бюджет между 2011 – 2015 г. е средно около 12 милиарда евро годишно, но за същия период е реализирало средно нетно участие в размер на 15 милиарда евро. Великобритания е една от страните–членки, които са сред водещите нетни вносители в бюджета на Европейския

съюз. Сценариите за покриването на този огромен буфер са съкращаване на традиционни съюзни политики, преструктуриране на бюджетни приоритети и области на финансиране, в допълнение към най-вероятно пропорционално увеличение на националните вноски към бюджета, което за малки страни като България с догонващо социално- икономическо развитие би създало икономически затруднения.

Брекзит ще окаже и косвено влияние върху България. Макар и само 2,2% от българския износ да е насочен към Великобритания, то това нарушава входно-изходния стокооборот. Не бива да бъде подминаван и значителният размер на парични потоци, насочени към България и българската икономика от страна на близо 65 000 работещи българи на територията на Острова, по официална статистика, и стотици други извън нейния обхват.

Не на последно място, Великобритания трябва да предостави правни и законодателни гаранции, че правата на всички европейски граждани ще бъдат защитени, в това число на временно и постоянно пребиваващите български граждани, изправени пред неянота що се отнася до работа, образование, социални услуги, статут.

В последните години незаобиколим фактор, предизвикващ трансформационни процеси, несигурност и разделение в рамките на европейската общност е динамиката на миграционния поток и движението на хората, бягащи от терора в страните от Африка и Близкия изток.

Поради географското си местоположение, България заема стратегическо място като външна граница на Съюза и страна, граничеща с Турция, през която преминава значителен процент от миграционния поток. Като външна граница до този момент България е получила 160 милиона евро за укрепване на граничния контрол по българо-турската граница, за система за видеонаблюдение, както и за укрепване на капацитета за охрана.

За гарантиране на европейската и национална сигурност, България следва да разработи мерки и политики за ефективното

опазване на границите, като се отчитат общоевропейските такива за уравновесяване на миграционния натиск. В този смисъл:

- Споразумението ЕС – Турция оказва положително въздействие върху овладяването и канализирането на миграционния поток като допринася за намаляването му през нерегламентираните и опасни миграционни маршрути и отваря легален коридор за търсещите убежище.Така облекчава и ситуацията по т.нар. Балкански път. В допълнение, допринася за разпадането на бизнес-модела на трафика на хора и каналджийството;
- Сътрудничеството между България и Гърция е изключително важно що се отнася до съвместните усилия за гарантиране на европейската солидарност и подкрепа към страни, външна граница на ЕС и подложени на непропорционален висок натиск на мигранти от Близкия Изток;
- Необходими са промени в действащата европейска система за предоставяне на убежище при спазването на принципа на солидарността;
- Не на последно място, нужна е промяна в обществените възприятия спрямо мигрантите и борба с предразсъдъците - от консуматори на социални помощи към потенциален трудов ресурс. Подкрепа и насърчаване на възможности за постъпването им на трудовия пазар.

В последните години Европа е изложена на силна заплаха от тероризъм, масово насилие в редица страни, сериозни човешки жертви и потъпкване на ценностите, върху който е изграден Съюза. В основата на масовото насилие е радикализацията, която доведе до крайности на мненията, възгледите, вярванията и идеологиите до степен на яростно отхвърляне на алтернативни на проповядваните идеи. Основни фактори, формиращи такъв тип склонности, са икономическото и социално неравенство, но също така индивидуалното възпитание и образование.

Ето защо, специално за България е изключително важно е да се направи оценка на религиозното образование в страната.

Трябва остро да се постави въпросът за това какви знания и нагласи се придобиват, и да бъдат създадени механизми за недопускане на радикализирането на представители на вероизповеданията чрез чуждестранни обучаващи институции.

България не е изолирана от проблемите, протичащи в световен мащаб, като в същото време в страната има потенциално уязвими групи лица, с които трябва да се работи по-задълбочено. В редица държави, както и в ЕС като цяло, се залага главно на превенцията и подготовката за защитата на критичната инфраструктура. За да бъде успешна дейността на държавата в превенцията на радикализацията и тероризма е необходим всеобхватен подход. Наложително е да бъде направена цялостна оценка на ключови обекти на критичната инфраструктура на територията на България, които са потенциална цел на терористични атаки, с оглед предприемане на мерки за тяхното осигуряване и гарантиране на максимална безопасност на гражданите.

Освен необходимост от адекватно законодателство за противодействие на радикализацията и борба с тероризма, ключово в тази посока е засиленото сътрудничество и обмена на информация между транснационалните и европейски служби за сигурност, достъпът на България до Шенгенската информационна база данни, укрепването на граничния контрол включително, ефективното противодействие и борба с организираната престъпност и нелегалния трафик на хора.

2. България между Изтока и Запада

С цел пълнота на анализа как България стои в международен план, освен европейският контекст, е необходим прочит и на позиционирането на страната ни в останалите глобални или поне регионални процеси с геополитическо значение.

В рамките на процесите на глобализация и обединяване на усилията все пак концепцията за националната държава не губи своята актуалност. Изключителната динамика на процесите поставя под съмнение обаче, съществуването на между-

народната система в този ѝ вид. Хенри Кисинджър констатира в заключение от разсъжденията си в „Дипломацията“[13], че колкото по-динамични са процесите, толкова по-къс е животът на една система.

От друга страна, в „Стратегическа дълбочина“[14] Ахмед Давутоглу констатира, че при засилена динамика, всяка държава трябва да има ясна позиция. Основни са страните, които имат капацитет да бъдат водещи сили, от друга страна са тези, които се позиционират спрямо интересите на държавата, а третите са пасивни, в позиция на изчакване, които обикновено се оказват губещи от процесите. На практика България няма капацитет да бъде от първата група държави, но със сигурност не трябва да позволява предпазливостта да я позиционира в групата на изчакващите.

България се намира в един от деликатните региони в света. Или придържайки се към основополагащите теории в геополитиката - в гранична зона между две от основни зони на влияние. Това предполага постоянни опити за влияние дори във вътрешните процеси в страната и сериозно разделение на обществото, което от своя страна крие рискове за нарушаване на стабилността на политическата, а също така и на икономическата система.

България безспорно се намира на ключова позиция, не само географски, но и по отношение на културни и исторически взаимовръзки. На практика, това ѝ дава уникалната възможност да се превърне в мост за отношенията на ЕС със страни като Турция и Русия, като по този начин се представя като посредник, трупащ политически дивиденти. Тази задача, макар и реалистична, е изключително трудна, защото Русия има претенциите да бъде световен лидер, а Турция към момента се възприема като регионален център със сериозни заявки за още по-значим фактор на световната сцена. Това предполага изключително високо ниво на дипломатични ходове от страна на България, които да неутрализират провокации, а също

[13] Кисинджър, Х., „Дипломацията“ , изд. „Труд“, София, 1997

[14] Давутоглу, А., „Стратегическа дълбочина“, изд. „Изток – Запад“, София, 2015

така и да не създават съмнения за партниране с външни сили, против Съюза, което да донесе на страната ни негатив.

Реалистична, но също толкова деликатна е възможността на България да се превърне ако не в лидер, то поне в част от влиятелната група страни на Балканите.

Отвъд отношенията с географски близките страни, България може да засили отношенията си с по-отдалечени региони. Въпреки общата визия на ЕС, България запазва възможността да гради самостоятелно отношенията си с фактори като САЩ, Канада, държавите от Азия и дори Близкия Изток.

3. България в ядрото на единен и силен Европейския съюз. Председателството на Съвета на ЕС – възможности и перспективи.

В рамките на дебата за бъдещето на ЕС България трябва да демонстрира пред европейските си партньори готовност и капацитет за участие във вътрешния интеграционни кръг на ЕС, в това число за предприемане на необходимите дипломатически инициативи за присъединяването на страната към Шенген и за стартиране на поетапната подготовка към пълноправно членство в Еврозоната в по-дългосрочен план. Интензифицирането на икономическите реформи следва да бъде обусловено от стремежа показателите на страната да отговарят на европейските изисквания и условията за членство в Икономическия и валутен съюз. Но то трябва да бъде резултат от целенасочена държавна политика за повишаване конкурентноспособността на българската икономика и реална конвергенция, в това число и по отношение на доходите на българските граждани.

Важен аспект от членството на България в ЕС е включването ѝ в политиката на Съюза в областта на външните отношения и сигурност, най-вече чрез участие в изграждането на системата за европейска сигурност и стартиралия процес на структуриране на засилено сътрудничество в областта на отбраната. България трябва да бъде активно участваща в търсенето на отговори за задълбочаване на взаимодействието между стра-

ните-членки на ЕС в отбраната и сигурността. Не бива да се допуска различно ниво на защита, отбрана и сигурност за различните страни-членки. Ключова е ролята на България като страна-председател да даде своя силен принос в дискусията по изработване на съответното европейско законодателство относно реализирането на ПЕСКО по пътя към единен отбранителен съюз. Следва да бъдат създадени и възможности за българската наука и военна промишленост да бъдат част от проекти, финансирани от Европейския фонд по отбрана.

В рамките на нашето Председателство имаме реална възможност, но и специална отговорност да повлияем позитивно върху политиката на ЕС към нашия регион и в частност спрямо Западните Балкани.

Политика, особено необходима предвид геостратегическото разположение на широкия регион Югоизточна Европа, случващото се в Близкия Изток, опитите за налагане на неосманизма в региона чрез увличане на мюсюлманските малцинства в отделните държави, войнстващия национализъм и др.

Тенденцията за създаване на субрегионални обединения като реакция на субрегионални, регионалните и глобални проблеми пораждат необходимостта от засилване на взаимодействие, което да бъде гарант за мира и повишаване на благосъстоянието в региона. Същевременно, не бива да пропускаме и тенденциите на създаване на регионални обединения, касаещи само страните от Западните Балкани, които ще оставят сраната ни вън от възможности за влияние там.

Перспективата за присъединяването на Западните Балкани, която бе изведена и като лайтмотив в речта на председателя на ЕК за Състоянието на Съюза[15] дава фундамента за осъществяването на една от основните цели на ЕС – повишаването на благосъстоянието на гражданите. А в този случай - основно чрез

[15] http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-3165_bg.htm

инструментите на предприсъединителна помощ. Друг ефективен способ би било подпомагането на сътрудничество чрез финансиране на регионални проекти и инициативи, включително и в сферата на контактите между хората.

България е един от инициаторите и моторите на регионалните форми на сътрудничество. Не трябва да подценяваме и шанса да поставим акцент върху дейности за засилване свързаността на региона, разглеждана във всичките нейни измерения – транспортна, енергийна, търговско-икономическа, образователна, дигитална (напр. чрез нови гранични пунктове, отпадане на роуминг-таксите, засилване на културния обмен и др.).

Много важно значение за развитие на регионалното и европейското сътрудничество има подобряването на състоянието на транспортната мрежа и комуникациите, „отварянето" на пътната мрежа на България и съседните страни като принос за изграждането на европейските транспортни коридори. В България и съседните страни са необходими значителни инвестиции за инфраструктурни проекти с регионално и европейско значение.

В контекста на Председателството и отчитайки, че България е възприемана като страната-членка на ЕС с най-добър диалог с Анкара, имаме възможност да се утвърдим като фасилитатор в междубалканските и в отношенията на Балканите с ЕС. В този контекст, да работим за търсене на решение на съществуващи проблеми със съседните държави като условие за подкрепата им за членство в Съюза.

Предпоставките България да играе ключова роля в региона са повече от добри, стига да имаме политическата воля да го реализираме на практика. Освен горе посоченото, в тази посока са: сключеният Договор за добросъседство с Македония[16], признаването на българското малцинство в Албания, множеството сре-

[16] Проект на Договор за приятелство, добросъседство и сътрудничество между Република България и Република Македония., http://www.mfa.bg/uploads/files/1501093350Dogovor-RM-RB.pdf

щи в последните месеци с лидерите на балканските държави, а също така и фактът, че Българското председателство ще бъде последвано от Австрия, която също има специално отношение към региона. Не бива да забравяме и Румъния – председател на Съюза след 1 година, т.е. последователни председателства на страни, които имат интерес Югоизточна Европа да бъде стабилна и с икономически прогрес.

Във времена на външни и вътрешни предизвикателства и преструктуриране на геополитическата среда, България трябва да провежда активна, балансирана, целесъобразна и адекватна на средата и текущите процеси външна политика като участва на равноправна основа и допринася за изграждането на Европа като съюз на сигурността, основан на принципите на солидарност и взаимопомощ. В това число като подкрепя общата политика в областта на външните отношения и сигурността, включително и постепенното изработване на Обща отбранителна политика в съответствие с Договорите на ЕС и укрепвайки по европейската идентичност и независимост.

В контекстта на предстоящото първо ротационно Председателство на Съвета на ЕС България трябва да насърчава и да работи за запазването на единството и усилията на държавите-членки за постигане на компромис за изработване на общи позиции по въпросите от международния дневен ред в интерес на общностната сигурност и устойчивото социално-икономическо развитие.

Издател
Фондация Фридрих Еберт
Бюро България
ул. Княз Борис I 97
1000 София, България
Отговорен редактор:
Хелене Кортлендер, директор

ISBN 978-954-2979-30-2

Всички текстове са достъпни онлайн
www.fes.bg

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора/авторите и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.